

26/24
66763

Več mi!

Mala
POLITIČNA ŠOLA

za

slovenske kmete in delavce.

Napisali: SLOVENSKI REPUBLIKANCI.

[*Ilb. Prodelnik*]
I. Zakaj smo republikanci?

Posamezni izvod stane 3 Din.

Založila uprava „Avtonomista“.

Tisk tiskarne J. Blasnika nasledn. v Ljubljani.

226/24

030046370

Uvod.

Združeni slovenski republikanci in federalisti smo se odločili, da podamo v malih knjižicah slovenskim republikanskim kmetom in delavcem nekaj pojasnil o najvažnejših političnih stvareh, ki jih mora dandanes poznati vsakdo, kdor noče nasedati raznim političnim agitatorjem in kdor se noče dati slepiti od raznih političnih voditeljev. Naše načelo je, naj slovenski ljudje (zlasti kmetje in delavci, ki sami nimajo in tudi niso imeli priložnosti pečati se z raznimi političnimi zadevami (podrobnejše) izvedo resnico in si pridobe na poljuden in lahko razumljiv način toliko splošnega znanja o raznih političnih stvareh, da bodo lahko sami presojali vse, kar berejo v časopisih, ali pa kar jim pripovedujejo razni ljudje na shodih in doma.

Namen in cilj teh vrstic je torej ljudi seznaniti z raznimi političnimi vprašanji v toliki meri, **da bodo mislili s svojimi možgani** in jim ne bo treba več na slepo verjeti vsega, kar jim trobijo na ušesa ljudje, katerim ne gre za nič drugega, kakor za politično moč, ki jo potem izkoriščajo in izrabljajo v svoje svrhe, blagor ljudstva pa jim je deveta briga. Dokler slovensko ljudstvo ali vsaj njega večina ne bo tako politično vzgojeno, da bo lahko samo presojalo važnost ali nevažnost vseh mogočih dogodkov doma in na tujem, bo ostalo vedno igrača v rokah ljudi, ki vidijo v prvi vrsti le sebe, ljudstvo pa poznajo le ob času volitev.

Zato bomo napisali slovenskim kmetom in delavcem namenjene vrstice popolnoma mirno in stvarno, brez vsakih osebnih napadov in žalitev, ljudje naj pa sodijo sami, če pišemo prav ali ne.

Demokratija.

Kaj pomeni beseda »demokratija«?

Najvažnejše vprašanje, ki pretresa danes ves svet po Srednji Evropi, je vprašanje **demokratije** ali ljudske vlade. To besedo slišimo dan za dnem, beremo jo v vseh listih, cele stranke se imenujejo »demokratične«, pa vendar malokdo ve, kaj ta beseda pravzaprav pomeni.

Beseda »demokratija« je starogrška. Sestavljena je iz dveh starogrških besed. Ena beseda se glasi »démos«, druga pa »kratéo«. Beseda »démos« pomeni **»ljudstvo«**, beseda »kratéo« pa pomeni **»vladati«**. »Demokratija« pomeni torej **»vlado ljudstva«**; »demokratična« država je tista, v kateri »vlada ljudstvo« ali v svoji celoti ali pa po svojih izvoljenih zastopnikih, »demokratične« stranke pa so tiste, ki delajo na to, da pride na vlado **celokupno ljudstvo**.

»Ljudstvo« v starih časih.

Pod besedo »ljudstvo« pa stari Grki, ki so ustvarili besedo »demokratija«, niso razumeli **vseh** ljudi. V starih časih so bili namreč ljudje razdeljeni na dve skupini: na **sužnje** in na **proste državljane**. Suženj po mnenju starih Grkov kljub njegovi človeški podobi ni bil **človek**, ampak je veljal za navadno **stvar**, kakor vol ali miza ali tele, ki jo je gospodar lahko prodal, kakor in kedar jo je hotel. Zato suženj tudi **ni bil državljan in ni imel nobenih državljanskih pravic**. Državljanske pravice so imeli samo **prosti ljudje**, kajti samo ti so bili **polnopravni državljani**, ki so smeli voliti svoje zastopnike v vse javne oblasti in si na ta način tudi **vladati**. Zato so tvorili »ljudstvo« v starih časih samo **prosti ljudje** (navadno bogataši) in če so stari Grki govorili o »vladi ljudstva«, s tem niso razumeli vlade **vseh** ljudi (ker so bili sužnji od državljanskih pravic **izključeni**), ampak samo **vlado onih prostih državljanov**, ki so tvorili »ljudstvo« ali »démos«.

»Ljudstvo« v srednjem in v novejšem veku.

V srednjem in v novejšem veku so se stvari razvile tako, da je povsod vladal le **kralj ali cesar**, ki je imel v rokah vso oblast in vso moč. Srednjeveški kralji in cesarji so bili pred vsem vojaki in zgodovina tedanje dobe je polna samih vojskâ, ki so jih vodili med seboj tedanji vladarji. Vojskovali so se pa navadno **za posest celih dežel**. Če je kakšen kralj premagal svojega soseda, mu je vzel njegovo deželo in ta dežela je postala vsled zmage **privatna last** zmagovitega kralja, tako kakor postane danes kupljena njiva **privatna last** kupčeva, ki lahko ž njo dela, kar hoče. Nad premagano deželo zmagoviti kralj ni samo **vladal**, tako da bi bil le davke pobiral, zemljo pa prepustil kmetom, ampak tudi kmetje so bili kraljeva **last**, kakor so bili sužnji v starem veku gospodarjeva **last**. O kakšnih »kmečkih pravicah« seveda ni bilo niti govora. Če se je kralj sprl s kakšnim svojim sosedom, je poklical »svoje« kmete pod orožje in iti so morali v vojake, če je bilo na polju še toliko dela. Kralj je pobral kmetom lahko toliko pridelka, kolikor ga je hotel in zemljo, ki jo je bil kralj pridržal prav sebi, so morali kmetje obdelovati **zastonj**. Kmet torej ni bil **človek**, še manj **državljan**, ki bi imel kakšne **pravice**, ampak je bil **zgolj slepo orodje v rokah svojega vladarja**. Bil je revež in trpin, ki so ga razni oblastniki in mogotci gonili iz kraja v kraj kakor vole, če so ga pa pustili doma, je moral delati za druge.

Fevdalstvo.

Čudna in nenavadna beseda, kaj ne? Pa tudi to bomo poskusili razložiti.

Rekli smo že, da je zmagoviti kralj lahko dobil v svojo last **cele dežele**. Teh dežel kralj sam ni mogel obdelovati in tudi gospodarstva v njih ne nadzorovati. Zato so našli tedanji mogotci drugo pot, da so obdržali ljudi v svojih rokah.

Kralju so pomagali v neštevilnih tedanjih vojskah **hrabri vojaki**. Take junake je kralj zbral okoli sebe in jih navadno obdaroval za njihove pretepaške sposob-

nosti z bogatimi darili iz plena, ki so ga nagrabili v vojskah. V okolici kraljevi so uživali ti ljudje posebne časti in visoko spoštovanje. Kralj jim je dal tudi različne **naslove**, da jih je odlikoval od drugih »navadnih« ljudi. **Ti od kraljev za svoja »junaštva« v vojskah posebno odlikovani ljudje so začetek plemstva.** Taki »plemenitaši«, ki v resnici niso bili nič drugega kakor izvrstni **pretepači**, so se po kraljevi »milosti« začeli čutiti **vzvišene** nad drugimi ljudmi, čeprav so bili ravno tako iz mesa in kosti, kakor vsi drugi ljudje, ki so tudi ustvarjeni po božji podobi. Za bogate nagrade pa so postali plemenitaši **najboljša in najtrdnjša opora kraljevske moči.** Kralj ni mogel ničesar brez »plemenitašev«, ti pa zopet brez kralja nič, zato so držali lepo skupaj.

Časti in odlikovanja, ki jih je naklonila kraljeva »milost« plemenitašem, pa niso veljala samo za odlikovanega plemenitaša **osebno**, ampak so se podedovale tudi na plemenitaško potomstvo, tako kakor se je podedovala kraljevska čast.

Eno izmed najvišjih odlikovanj za plemenitaše je bilo, če je kralj kakšnemu plemenitašu (vojvodi, knezu, grofu itd.) **daroval kar celo v vojski pridobljeno deželo.** Taka od kralja darovana dežela je postala na ta način **privatna last** obdarovanega plemenitaša, kakor je postala prej vsled zmagovite vojske privatna last kraljeva. Kmetje, ki so prebivali v darovani deželi, so postali z deželo vred **privatna last** srečnega plemenitaša, ki je igral poslej prijetno vlogo »deželnega kneza« in »deželnega očeta«. **Pravic** seveda kmetje tudi pod deželnim knezom niso imeli **nobenih**, ampak so morali iti h vojakom, kadar jih je knez klical, obdelovati so morali knežje polje in mu dajati velik del svojih pridelkov, navadno toliko, kolikor so kmetom knežji hlapci pobrali. Take od kraljev raznim plemenitašem darovane dežele imenujemo »fevde«, plemenitaše pa, ki so dobili take fevde od kralja navadno v **dedno last**, imenujemo »fevdalce«.

Deželni knezi pa celih dežel zopet niso mogli obdelovati sami. Ker so pa tudi oni imeli svoje zveste vojaške hlapce, zato so tudi oni svoje zveste »vi-

teze« (kakor so jih imenovali) obdarili z večjimi in manjšimi posestvi. Ti vitezi so gospodovali nad kmeti zopet vsak v svojem okolišu. Navadno si je tak »vitez« s pomočjo »svojih« kmetov dal sezidati na varnem prostoru trden grad in s tega grada ven je vladal nad svojimi kmeti kakor se mu je pač zahotelo. Tudi vitezi so dobivali posestva navadno v svojo **dedno** last.

Tako so »fevdalci« lepo razdelili cele dežele in države. Najvišji gospodar je bil kralj, kralju so služili deželni knezi z vso svojo vojaško močjo, deželnim knezom pa »žlahtni« vitezi in grajščaki.

Kako se je kmetom moralo goditi v takih razmerah, je vsakemu jasno. Kmet sploh ni bil človek, ampak je ostal to, kar je bil v starem veku, namreč suženj. Kar je kmet pridelal, je požrla visoka gospoda, pritožiti se pa ni mogel nikamor, ker je bil grajščak ob enem tudi njegov sodnik.

Zgodilo se je sicer tu in tam, da so se preveč izkoriščani kmetje uprli. Pomagalo pa ni nič, ker so orožja nevešči kmetje kmalu podlegli v rabi orožja izurjenim poklicnim vojakom in plemenitašem. Morali so trpeti dalje in so tudi trpeli še cela stoletja.

O kaki »vladi **ljudstva**« v našem pomenu besede seveda v takih razmerah ni moglo biti niti govora. »Ljudstvo« so bili takrat samo kralj in njegovi plemenitaši, kmet pa je bil navadno tovarno živinče.

Razmere na Francoskem.

Razmerje med kraljem in med plemstvom na eni, in med ogromno maso brezpravnega in izkoriščenega ljudstva na drugi strani ni postalo tekom stoletij nikjer tako kričeče in napeto, kakor na Francoskem.

Francoski kralji so bili v srednjem veku in v začetku novejšje dobe najmogočnejši vladarji v Evropi. Njihova moč pa jih je omamila. Začeli so živeti na način, ki ni bil več ne človeški in ne kristjanski. V Parizu in zlasti v okolici so si zgradili za ljudske žulje sijajne in razkošne palače. Za njihovo želodčno dobro počutje je skrbelo na stotine kuharjev, ki so njim in njihovim dvor-

janom pripravljali najslastnejša jedila. Plemenitaše, ki so se jim znali najbolj prikupiti, so kar obsipavali z denarjem, ki so ga iztisnili iz kmečkih in delavskih žuljev. Največjo potratnost na francoskem dvoru pa so uganjale neštevilne omožene in neomožene ženske, ki jih je dvoru kar mrgolelo. Tako je živela ta ohola in oblastna gospoda v neverjetni razsipnosti in v neopisnem razkošju dan na dan in noč za nočjo, delavno ljudstvo pa je stradalo in umiralo od lakote. Plemenite in žlahtne gospode pa ljudska beda ni niti najmanj ganila, ampak živela je veselo dalje, dokler se ni približal ogromni potres **velike francoske revolucije**.

Začetek nove dobe.

Strašno stanje, v katerem se niso nahajali samo francoski kmetje, ampak kmetje po vsi Evropi, kjer je vladal ravnokar opisani »fevdalni sistem«, je končno vendarle napeljalo nekaj res plemenitih in dobrih ljudi, da so začeli razmišljati: **Ali je to prav?**

Ali je to prav, da eni samo lenarijo in dobro živijo, drugi pa delajo in stradajo? Kdo je dal plemenitaškim lenuhom to moč? Kako to, da lenuhi vladajo, oni pa, ki delajo, nimajo nobene besede in morajo molčati? Kdo daje kralju (vladarju) to moč, da razpolaga s »podložniki« tako kakor s svojo živino? Kdo mu je dal pravico do vlade?

Taka vprašanja so si stavili razni učeni ljudje, ki pa niso bili le učeni, ampak tudi dobri in usmiljeni ljudje, ki v kmetu in delavcu niso videli le »kraljevskega podložnika«, **ampak pred vsem po božji podobi ustvarjenega človeka**. Odgovori na ta vprašanja so bili naravnost čudoviti. »Če smo vsi ljudje, ustvarjeni po božji podobi,« tako so govorili in učili ti učeni ljudje, »potem ne more in ne sme biti nikjer razlike med »plemenitašem« in »navadnim« človekom, ampak sta ob **enakopravna**. Če pa nista enakopravna, **jih je treba narediti za enakopravne**. Kralji (vladarji) so napravili razliko med »plemenitaši« in navadnimi ljudmi **s silo**, to silo pa je **treba streti** in treba je ljudem **vrniti njim s silo odvzete pravice**.«

Tako so govorili in učili ti možje nekako v sredi 18. stoletja. Oni pa so šli še dalje in so rekli: »Vsa moč države ne izvira od kralja samega, ampak od **vseh ljudi, ki žive v državi**. Ni kralj »država«, ampak »država« so vsi ljudje, ki žive na nekem gotovem prostoru zemlje po natančno določenih zakonih in postavah. Če pa so »država« **vsi ljudje** in ne samo kralj (vladar), potem izvira tudi vsa državna moč ne od kralja, **ampak od vseh ljudi, to je od celokupnega ljudstva**, in od celokupnega ljudstva je dobil tudi kralj (vladar) svojo moč, **ker mu jo je vzel**, neuko ljudstvo pa je mirno trpelo, da se je **en sam človek** polastil tiste moči, **ki pripada celokupnemu ljudstvu**. Ker pa je **celokupno ljudstvo nosilec in izvor vse državne moči**, in ne vladar, zato ima ljudstvo tudi **pravico** svojo moč od kralja (vladarja) zahtevati **nazaj**. To pravico ima ljudstvo zlasti takrat, če kralj od ljudstva sprejeto (oziroma ljudstvu s silo odvzeto) državno moč zlorablja v svoje osebne, samopašne namene.«

Tako je vsled samopašnosti raznih vladarjev zopet oživel stari nauk, da mora vladati ljudstvo, ker ljudstvo je izvor in nosilec vse državne moči. Ljudstvo in nihče drugi ima pravico do vladanja, bodisi da se vlada samo po svojih izvoljenih zastopnikih ali pa naravnost z javnim glasovanjem. Ljudstvo ima tudi pravico, da svojo moč prenese na koga drugega, zato pa ima tudi pravico, da preneseno moč v slučaju zlorabe dotičnemu odvzame.

Sedaj pa pomislimo, kako so morali taki nauki vplivati na zatirano množico po vsem svetu. Taki nauki so učinkovali na ljudi kot neki novi evangelij, in v ljudskih srcih se je vzbudila po stoletnem suženjstvu vendarle iskrica upanja, da mora biti starih krivic enkrat konec in da se bliža novo življenje.

Zgled Amerike.

Novi nauki, ki so jih širili zlasti francoski učenjaki, so najprej doživeli svoje uresničenje v Ameriki.

Današnje »Združene države ameriške«, ali kakor mi na kratko pravimo: Amerika, so bile prvotno angleške naselbine. Angleži so pa te naselbine silno izkoriščali. Ko pa je bilo Amerikancem večnega plačevanja za pra-

zen nič enkrat preveč, so se kratkomalo uprli in proglašili svoje naselbine za **svobodno in neodvisno državo**. V bojih, ki so jih imeli z Angleži zaradi svojega upora, so ostali zmagoviti in potem so si uredili svojo državo po načelih, ki so jih oznanjali tedanji učenjaki, **to je po načelih ljudske volje**.

Glavno načelo nove države je bilo, **da mora v njej vladati ljudstvo samo**. Vlada, ki si jo ljudstvo izvoli, nima neomejenih pravic **nad ljudstvom, ampak je samo izvrševalc ljudske volje**. Kjer pa vlada ljudstvo samo, tam ni potreba **dednega** predstavitelja državne moči, tudi ne dosmrtnega, ampak zadostuje **od ljudstva izvoljeni predsednik**. Če zna predsednik ljudsko voljo izvrševati, je prav, če pa je ne zna, si **izbere ljudstvo po svoji volji drugega predsednika**.

Tudi posamezni državni deli so **svobodni** in tvorijo **skupno zvezo** ali »**federacijo**« (od latinske besede »fedus« = zveza) samo za izvrševanje skupnih zadev. Kar pa se tiče **domače** zakonodaje, je vsak del **popolnoma neodvisen od drugega**.

V tako urejeni državi so morale priti do veljave vse **človeške in državljanske pravice**. Vsak človek je v prvi vrsti **človek** in ker je človek, je tudi **svoboden državljan, ki ima iste pravice kakor vsak drugi**. Prezident ni nobeno »višje bitje« več, ampak je samo »**prvi med enakimi**«, dokler je prezident. S svojim glasom pri volitvah pa soodločuje vsak državljan v **enaki** meri o tem, kaj naj se sklene kot veljavna postava in kaj ne. **Odločuje pa večina**. Kdor pa z odloki večine ni zadovoljen, ima polno pravico, svoje posebno mnenje zastopati **javno**. Če se mu posreči dobiti **na svojo stran večino**, potem prevzame vlado seveda nova večina.

Krasne nauke o **človeških** pravicah, o enakopravnosti **državljanov** (in ne več »podložnikov«) sta zastopala posebno lepo prva predsednika ameriških združenih držav Benjamin Francklin in Jurij Washington (reci: Uošingtn). Njihove tozadevne značilne izreke se morajo še dandanes ameriški otroci v ljudskih šolah **učiti na pamet**. Zato pa je še danes Amerika to, kar je: Prva dežela politične svobode!

Velika francoska revolucija.

Ameriški zgled ustanovitve nove, na podlagi modernih, demokratičnih načel zgrajene države ni ostal brez vpliva na evropske države.

V ameriških vrstah se je borilo za svobodo ljudstva tudi mnogo Francozov. Po končani vojni se jih je mnogo vrnilo v svojo francosko domovino, kjer so našli naravnost obupne razmere.

Naravnost neverjetna razsipnost, potratnost in razkošje francoskega dvora je spravila francosko državo na rob gospodarskega propada. **Država je morala napovedati bankerot.** Beda in stiska ljudstva je dosegla v tem trenutku svoj vrhunec. **Takrat pa so našli nauki poštenih Francozov svoja rodovitna tla in seme o človeških pravicah,** ki so ga sejali ti možje dolga desetletja, je pognalo mogočno korenino.

V skrajni stiski so morali francoski oblastniki sklicati državni zbor, na katerem bi imeli seveda prvo besedo velikaši, kmečki zastopniki pa bi smeli samo kimati in pokorno poslušati, kakor je bila navada dotlej. Toda prevarili so se.

Zastopniki francoskega »tretjega stanu« (kakor so imenovali kmete) so proglasili enostavno same sebe za edino moč v državi, popolnoma v skladu z naukom, da izhaja vsa državna in politična moč od ljudstva. Ta sklep je izzval v celi Franciji silen vihar, ki je znan pod imenom **»velika francoska revolucija«.**

Zastopniki »tretjega stanu« (kmetov) so proglasili pred vsem uveljavljenje splošnih **človeških** pravic. Kdor je **človek,** ima svoje **človeške** pravice! Človek ne sme človeka zatirati, **ampak vsi imajo pred postavo enake pravice.** Predpravice »plemstva« morajo pasti, ker »plemstva« ni ustvaril Bog, ampak ta je ustvaril **vse ljudi brez izjeme** po svoji božji podobi. Tudi prvi med »plemenitaši«, namreč kralj (vladar), nima nobenih predpravice, ampak ima samo tisto moč, ki mu jo dá celokupno ljudstvo, ki je izvor in nosilec vse državne moči. In ker ima samo celokupno ljudstvo v sebi vso državno moč, zato so se proglasili zastopniki »tretjega« stanu (prvi »stan«

so bili plemenitaši, drugi »stan« pa visoka duhovščina) kot **zakonodajna skupščina, to je kot od ljudstva izvoljeni zbor**, ki ima edini polno in vso pravico delati in dajati **postave**.

Istočasno je zavrelo po vsem Francoskem. Prej tlačeni in izmozgavani in lačni ljudje so se s silo uprli svojim dosedanjim zatiralcem in kri je tekla v potokih. Razbesneli ljudje so pomorili na tisoče plemenitašev, drugi so zbežali v tuje dežele, tretji zopet so se udali v svojo usodo in so se sprijaznili z vlado »tretjega« stanu. Strašno klanje in divjanje je trajalo leta in leta, koncem koncev pa je zmagala vendarle pravica nad krivico in v **francoski državi je zavladovalo ljudstvo po svojih izvoljenih zastopnikih**. Kralj je padel kot žrtev revolucije in z njim vred. je padlo plemstvo, na mesto kralja pa so postavili na čelo države od **ljudstva izvoljenega predsednika ljudske vlade** ali predsednika **republike**, kakor v Ameriki.

Posledice francoske revolucije.

Revolucija ali prekucija na Francoskem je imela velik vpliv na vse narode in vse države v Evropi.

Pod težkim jarmom plemstva je dotlej zdihovala vsa Evropa. Kralji in cesarji in plemenitaši so povsod vladali neomejeno, kakor se jim je zljubilo, kmetje pa se niso mogli niti ganiti. Ko pa se je po Evropi raznesel glas o dogodkih na Francoskem, je začela padati tudi po ostalih evropskih državah kmetom in sploh vsem zatiranim ljudem mrena z oči.

Tega pa so se evropski oblastniki ustrašili. Zato so začeli oboroževati silne armade, da uničijo francoske »prekucuhe« in da vzpostavijo na Francoskem zopet stari »red« oziroma staro krivico. Toda krvavo so se vračunali. **Oni niso vedeli, kakšno moč in kakšno silo ima ves narod in vse ljudstvo, če se enkrat zavé svoje moči in svoje pravice**. Francoski narod je zmagovito kljuboval celi Evropi. Francoski revolucionarni vojaki so pod vodstvom mladih in energičnih »prekucuških« generalov preplavili vse evropske države, kamorkoli pa so prišli, so povsod oznanjali svoj nauk o »enakosti, svo-

bodi in bratstvu« vseh ljudi. Ti nauki niso ostali brez vpliva na evropska ljudstva in danes je težko odgovoriti na vprašanje, s čim so Francozi bolj zmagali, ali s širjenjem svojega nauka o človeških pravicah, ali z orožjem!

Posledica širjenja nauka o človeških pravicah, ki ne pozna nobenih razlik med ljudmi **pred postavo**, je bila ta, da so se začeli upirati vsi narodi po Evropi. Zavrelo je v Nemčiji, zavrelo je v Italiji, zavrelo je v Avstriji in iskra upornosti je zatelela celo v caristični Rusiji. Revolucije po Evropi sicer niso bile tako krvave kakor na Francoskem, zato pa niso bile nič manj učinkovite. Glavna posledica pa je bila **omajana moč prej neomejeno vladajočih vladarjev, zlomljena premoč plemstva in osvoboditev kmečkega stanu izpod grajščinskega jarma**. Z eno besedo: **Ljudje so postali iz nekdanjih »podanikov« svobodni državljani in v vseh evropskih državah je prišlo do besede tudi ljudstvo.**

Pravice ljudstva v Avstriji.

V avstrijski državi, v kateri smo nekaj stoletij živeli tudi Slovenci, revolucija od l. 1848. ni rodila takih sadov kakor na Francoskem, vendar pa je tudi tukaj dobilo ljudstvo mnogo pravic, katerih smo bili več ali manj deležni tudi Slovenci.

Avstrijski vladarji, zlasti ranjki cesar Franc Jožef, so pravočasno spoznali veliko nevarnost, ki je pretila njihovi moči in zato so pravočasno popustili. Na drugi strani pa tudi avstrijski narodi niso tako odločno nastopali kot Francozi. To oboje je omogočilo nekak sporazum med vladarjem in narodi v tem smislu, da ni vladar izgubil vse svoje moči **naenkrat**, in tudi ljudstvo ni dobilo vse svoje moči nazaj **naenkrat** kakor na Francoskem, ampak se je državna moč **delila**: nekaj moči je ostalo cesarju, nekaj pa jo je dobilo ljudstvo.

Prva pridobitev za ljudstvo je bila **osvoboditev kmetov izpod grajščinske odvisnosti**. **Zemlja, ki so jo prej obdelovali kmetje za druge, je postala prava in polna kmečka last, tako da je kmet delal záse**. Obrtniki so dobili **obrtno svobodo**, delavci pa so postali neodvisni go-

spodarji nad svojo delovno močjo. Druga pridobitev je bil parlament ali **državni zbor**, s katerim si je vladar delil svojo vladarsko moč.

Nekdanji avstrijski parlament pa spočetka ni bil pravi izraz volje **celokupnega** ljudstva. Svojih zastopnikov v državni zbor namreč niso smeli voliti spočetka vsi ljudje (državljeni), ampak samo oni, ki so plačevali primerno visok davek. To je bil torej parlament **privilegirancev**. V svojih pravicah je bil avstrijski državni zbor dalje omejen po »**gosposki zbornici**«, kjer so imeli še vedno jako veliko besedo **plemiči**, in pa po določbi, da mora vsak sklep državnega zbora **potrditi vladar**, predno more sklep postati zakon. To so bile torej jako velike **omejitve** popolne pravice ljudstva do vlade, toda začetek je bil storjen in polagoma si je parlament priboril vedno več pravic, n. pr. **splošno** volilno pravico, omejitev vpliva gosposke zbornice itd. **Pridobljene pravice so postale trdna podlaga za nadaljni razvoj načela, da imej v državi vso moč samo in edinole ljudstvo.**

Vpliv in moč vladarja pa sta ostala še vedno ogromna in ljudstvo se vsled tega ni moglo tako naglo zavesti svojih pravic, kakor bi to bilo želeti, **ker so plemstvo, uradništvo, vojaštvo itd. zlasti pa šola z vsemi močmi delali na to, da ohranijo ljudi v ljubezni in udanosti in v pasji ponižnosti do »presvitlega« cesarja.** Kako so se ti ljudje valjali v prahu pred bleščečimi uniformami, to nam je še vsem v živem spominu. **Posledice te nesrečne politične vzgoje ali pravilno rečeno: tega popačevanja ljudstva so postale za Slovence usodepolne zlasti ob prevratu l. 1918.**

Svetovna vojna.

Med mnogimi vzroki, ki so **vsi skupaj istočasno** povzročili svetovno vojno, moramo omeniti tudi **bojazen v Nemčiji in Avstriji pred vojno še vedno močnih plemenitaških in fevdalnih vplivov pred vedno rastočo močjo demokracije, ki je tudi v Nemčiji in v Avstriji vedno bolj zmagovito prodirala.** Rastoča moč ljudstva v teh deželah je bila posebno všeč tedaj še vedno zelo mogočnim oblastnikom in zato so si rekli: »Edino sred-

stvo, da se obdržimo še nadalje na krmilu in da zavremo rastočo moč ljudstva, **je vojna**. Če propademo, ne izgubimo nič, ker bo naše slave in moči itak prej ali slej konec. Če pa zmagamo, bomo vendarle še kakšnih 100 ali 150 let držali ljudi na uzdi, ker nam bodo zmage pijani in veseli ljudje zopet zaupali.«

Dokaz, da so vodilni plemenitaški krogi v Nemčiji in v Avstriji res tako mislili, najdemo v avstrijskih diplomatskih knjigah iz l. 1914. Tam beremo, kako je avstrijski poslanik v Petrogradu hotel pridobiti ruskega carja za Nemčijo in Avstrijo s tem, da ga je opozarjal na nevarnost, ki preti njegovi **neomejeni** oblasti, če zmagajo države, v katerih odločuje **ljudska** volja in parlamentarizem.

Izid svetovne vojne je vse nade nemških in avstrijskih dotlej vladajočih plemenitaških in protiljudskih krogov pokopal. Pred jezo radi izgubljene vojne razjarjenih narodov so morale kronane glave bežati na vse strani sveta. Ljudem so se odprle oči in pamet na stežaj in tako je prišlo do tega, da so postale Nemčija in Avstrija **ljudovlade** ali **republike**, ljudovlade ali republike pa so postale tudi one dežele, ki so se od Avstrije odtrgale, n. pr. Poljska in Češka.

Takrat smo dobili tudi Slovenci svojo ljudovlado ali republiko.

Takoj po prevratu l. 1918. se je bila ustanovila v Ljubljani takozvana »Narodna vlada«. Ta vlada je bila **vlada v pravem pomenu besede**, ker je imela v svojih rokah **vso državno moč**. Ta moč sicer še ni bila mednarodno priznana, ampak v resnici je **obstojala**. »Narodna vlada« pa je svoje moči ali ni znala ali ni hotela ali pa ni mogla držati in zato je bilo njene moči in slave kmalu konec. Najprej se je »Narodna vlada« sama podredila »Narodnemu veču« v Zagrebu, **1. decembra l. 1918. pa je priznala vrhovno gospodarstvo belgrajske vlade nad Slovenijo**, ne da bi se bila domenila z belgrajsko vlado o pogojih, pod katerimi naj bi se združitev Slovenije s Srbijo izvršila. **1. decembra l. 1918. je bil narejen usodepoln korak za Slovence**, ker je bila tega dne slovesno pokopana kratko-

trajna neodvisnost Slovenije. To je zgodovinska resnica, na kateri se ne da nič izpremeniti in se tudi še dolgo, dolgo ne bo dalo nič izpremeniti!

Demokratija in Slovenci.

Slovenci smo živeli dolgo vrsto stoletij pod tujo vlado. V starih časih pa ni bilo tako. Zgodovina nam pripoveduje, kako so nekdam ustoličevali na Gosposvet-skem polju na Koroškem neodvisne slovenske kneze. Pri teh obredih je igral važno vlogo **slovenski kmet** in iz rok slovenskega **kmeta** je sprejel knez svojo oblast. To je lep dokaz, da so Slovenci v starih časih že nekaj slutili o tem, da je **ljudstvo** — tedaj seveda večinoma kmečko — **izvor in nosilec vse državne moči.**

Toda tekem časa je zagospodoval nad nami **bojeviti nemški plemenitaš in slovenske dežele so postale privatna last ali »fevd« nemških knezov.** Pod nemško oziroma avstrijsko-nemško oblastjo smo ostali Slovenci skoro sedemsto let. To je silno dolga doba in prav nič čudnega ni, da so Slovenci v tako dolgi dobi popolnoma pozabili na to, da so nekdam imeli svojo lastno moč doma oni sami, in da so postali pod neprestanim tujim pritiskom najzvestejši in najzanesljivejši hlapci in služabniki svoje nemške gospode in najhrabrejši vojaki »svojega« deželnega kneza, za katerega so prelivali kri po vseh neštevilnih bojiščih po celi Evropi in še celo v daljni Ameriki.

Resnica je sicer, da so se tu in tam v slovenski zgodovini pojavljali **posamezni možje**, ki so bili nekoliko drugačnih misli. Toda to so bili le **posamezniki.** Njihove ideje pa niso nikdar globoko prodrle **v ljudstvo**, ki je pod stalnim in močnim pritiskom nemškega gospodarstva popolnoma otopelo in takorekoč obupalo samo nad seboj. Ta obup je segal tako globoko, da se slovensko ljudstvo svoje moči ni zavedalo niti takrat, ko je zapihala tudi preko slovenskih dežel zmagovita sapa o ljudski svobodi s Francoskega in tudi ne l. 1848., ko se je začela prenavljati Avstrija.

Med Slovenci in slovenskimi veljaki in »pervaki« se nikdar ni mogla udomačiti misel, da bi mogli tudi

Slovenci nastopiti v boju za pravico slovenskega ljudstva samostojno. Ko se je fevdalna in plemenitaška Avstrija tresla do dna, so Slovenci peli: »Hrast se omaje in hrib — **Zvestoba** Slovencu ne gane!« — Glavno je bilo torej za Slovence »zvestoba«, **seveda zvestoba do vladujočih tujcev**, kakor da bi bili Slovenci obsojeni na večno »zvestobo« **do drugih**, prav kakor nekaki psi v človeški podobi, ki naj bodo zadovoljni le s kostmi, ki pa nikdar ne smejo niti misliti na to, **da postanejo kdaj sami gospodarji na svojih tleh!** V takem sramotnem **hlapčevskem** duhu so nas vzgajali tudi še takrat, ko je Avstrija postala vsaj na videz nekoliko demokratična, in sicer so nas tako vzgajali, **vsli slovenski »veljaki in pervaki« brez izjeme!** Vsi od prvega do zadnjega so govorili: Vse za vero, dom, **cesarja** — in tako so govorili in nas učili v sladkem upanju, da bo vsaj enega ali drugega zadel kakšen žarek »cesarske **milosti!** **Zgodovina Slovencev v zadnjem stoletju ni nič drugega kakor zgodovina prosjačenja slovenskih »veljakov in pervakov« za »cesarsko milost na Dunaju!** Le redkokedaj se je slišala iz slovenskih ust na Dunaju beseda »**pravica**«; če pa se je slišala vedno le v smislu in pomenu **jezikovne pravice** (da bi bila slovenščina vpeljana v šole, v urade itd.), **nikdar pa ne v pomenu in smislu, da ima tudi slovensko ljudstvo pravico odločevati o svoji usodi na svojih tleh!**

Zato nas je dohitela tudi svetovna vojna popolnoma **nepripravljene.** Po stari navadi so šli slovenski fantje in možje v vojsko bojevati se za »presvitlega« cesarja. Kaj ta z vojsko pravzaprav hoče, zakaj se vojskuje in kakšen pomen ima ta vojska, tega slovenski fantje in možje niso vedeli in tudi vedeti **niso mogli, ker so bili vzgajani cela dolga stoletja kot zvesti in verni »poddaniki« in »podložniki«, ne pa kot samozavestni in ponosni državljani.** Češki vojak, ki je bil vse drugače vzgojen, je dobro vedel, za kaj gre in se je po tem tudi ravnal, ubogo slovensko paro so pa gonili iz kraja v kraj, z bojišča na bojišče in iz ene mesnice v drugo, kakor so pač hoteli »višji!« In kar

nam je cesarski Dunaj pustil, smo porinili Dunaju še sami v žrelo, samo da se pokažemo dovolj »zveste«! Nad pasje-suženjsko naturo uboge slovenske pare je ni več na svetu!

Zato pa smo stali po končani vojni sredi razburkanega prevratnega valovja tu kakor stoji vrbov štor sredi povodnji. Izmed slovenskih »veljakov in pervakov« nihče ni vedel, ne kam ne kako, ljudstvo seveda še mnogo manj. Bili smo vsi skupaj kakor hlapec, ki mu umrje gospodar, in ki ne ve, kam naj se obrne, da bo jutri tudi kje dobil kaj za jesti. To je bil **plod tiste proklete vzgoje v hlapčevski »zvestobi« in ta nesrečna stoletna vzgoja nas je tudi pognala po »smrti« avstrijskega gospodarja takoj pod novega gospodarja v Belgrad!**

Ni torej nič čudnega, če se je med slovenskim ljudstvom vsled take vzgoje pojavilo tako malo pravega **demokratičnega duha**, to je onega duha, ki zahteva, naj vlada **ljudstvo in sicer vsako ljudstvo na svoji zemlji**, tako kakor gospodari in »vlada« tudi vsak kmet na svoji zemlji.

Svitanje.

Nam vsem, ki smo zasledovali potek in razvoj svetovne vojne, je dobro znano, da je zmago v svetovni vojni dobila — **Amerika!**

Zakaj je Amerika vstopila v svetovno vojno, tega tukaj ne bomo raziskovali. Za nas je glavno samo dejstvo, **da je vstopila in kako.**

Amerikanci so vrgli v Evropo **milijonsko armado** z nepričakovano hitrostjo in sicer v trenutku, ko so bile nemško-avstrijske čete že vse izmučene. Pripeljala je dalje v Evropo velikanske mase živeža in bojnega orodja. To je bila velikanska moč, toda ne **glavna moč.**

Najhujša sila, ki je posegla v svetovno vojno, so bili **nauki ameriškega predsednika Wilsona** (Uilsna).

Predsednik Wilson ni bil samo predsednik, ampak tudi velik **učenjak** in kar je glavno, bil je **človek ple-**

menitega srca. On je dolgo razmišljal o vzrokih vojne sploh. On se je vprašal: Ali so vojske in prelivanje krvi med **ljudmi** res potrebne stvari? Ali se to ne da preprečiti?

Na ta vprašanja je odgovoril veliki predsednik v svojih poslanicah na avstrijsko vlado tako, da lahko rečemo, da je on s svojimi **nauki** bolj zmagal kakor vse armade z vsemi topovi vred.

On je rekel: »Kakor ima vsak svoboden **državljan** v državi, kjer vlada **ljudstvo**, svojo polno pravico biti **človek**, ki svobodno živi pod varstvom **zakonov in postav**, tako ima tudi vsak narod polno pravico, **da odloča sam o svoji usodi in da je sam gospodar na svojih tleh.** Vlada ne sme biti nekaj »nad« **ljudstvom**, ampak **je in mora biti samo izvrševalec ljudske volje.** In kakor so si posamezniki, ki hočejo kot **ljudje** imeti svoj **mir** pred pretepači in razgrajači, postavili **sodišča** za to, da odločajo o tem, kdo ima prav in kdo ne; tako se morajo združiti tudi **narodi**, da si s skupnimi močmi zavarujejo in zagotove svoj **mir** potom **mednarodnega razsodišča.**«

Razumljivo je, da so taki nauki morali v srcih miru željnih evropskih narodov povzročiti **silen preobrat.** Vlada ljudstva — **mir** — **sodišče** — **vsak na svoji zemlji svoj gospod** — te besede so pretresle celo Evropo in nekaj zrn tega nauka je padlo hvala Bogu tudi med **Slovence.**

Zaključki.

Iz vsega, kar smo povedali doslej, je razvidno, da sloni moderna demokratija na sledečih osnovah ali podlagah:

1. Mi vsi smo ljudje. Vsak, kdor je **človek**, ima **pravico tudi živeti kot svoboden človek** in nihče ga ne sme zatirati, ampak vsak mora dobiti svojo **pravico**, ki mu gre po **postavi.**

2. Vsak človek hoče imeti **mir**, da se more **svobodno razvijati.** Svoboden razvoj človeka je omejen le toliko, kolikor to zahteva skupni **interes človeške družbe.**

3. Kakor hoče vsak človek živeti kot **človek** in ima tudi **pravico** do tega, tako imajo tudi **narodi** pravico, da svobodno in **mirno** živijo in **sami** gospodarijo na **svoji** zemlji. Zato je najboljša oblika za skupno življenje več narodov **oblika zvezne države ali federacije**.

4. V vsaki državi naj vlada in odloča **ljudstvo**, to je **vsi** ljudje **enakopravno**, o vseh svojih zadevah. Vlada ni **nad** ljudstvom, ampak je samo **izvrševalc** **ljudske volje**. In ker smo vsi ljudje **enakopravni**, zato tudi ne priznava moderna demokracija nobenih rodovin in nobenih oseb, ki bi mogle stati **nad** ljudstvom, ampak zahteva, da si ljudstvo tudi svojega najvišjega državnega predstavnika voli. Načela moderne demokracije se dajo torej za Slovence izraziti v štirih besedah:

Človečanstvo — Slovenstvo — Federacija — Republika.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000503641

COBISS

Naročajte

„Avtonomista“

politični tednik.

Pišite ponj na upravo „Avtonomista“,
Ljubljana Breg 12/I.